

УДК 316.4:342:338.1 (477.7)

DOI <https://doi.org/10.32782/tnv-pub.2023.6.5>

РОЛЬ МОЛОДІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ І В ПІСЛЯВОЄННОМУ ЕКОНОМІЧНОМУ І СОЦІАЛЬНОМУ ВІДНОВЛЕННІ ХЕРСОНЩИНИ

Варнавська І. В. – кандидат педагогічних наук, доцент

Херсонського державного аграрно-економічного університету

ORCID: 0000-0002-3061-0665

Єфремов А. О. – здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Херсонського державного аграрно-економічного університету

ORCID: 0009-0007-5432-2039

Актуальність теми дослідження обумовлена необхідністю максимального залучення молоді до процесу повоєнного відновлення, щоб забезпечити максимальний розвиток. Розуміючи, що молодь виражає готовність до повернення в Україну та вбачає своє майбутнє саме в рідній країні, необхідно зрозуміти яким чином можна підтримати це бажання і допомогти самореалізуватися. Доречним прикладом для цього є фактично зруйнована та замінована Херсонська область, де вже рік звільнене Правобережжя, але масштаби руйнувань, що залишили після себе окупанти – вражаючі. На основі цього досвіду можна виокремити проблеми, з якими зіткнеться молодь після деокупації всіх нині окупованих територій, та власне вдосконалити стратегії розвитку і залучення молоді всієї країни, адже вони – амбітна, рішуча та інноваційна ланка суспільства.

Проведено порівняння розвитку молоді до повномасштабного вторгнення і під час активних бойових дій, і з'ясовано вплив, що вони можуть здійснити на повоєнне відновлення країни. Задля кращого післявоєнного відновлення з максимальним залученням цього прошарку суспільства, розробили рекомендації щодо розширення можливостей під час реформи децентралізації.

Для написання роботи було використано теоретичні методи, зокрема: позначення проблеми, виявлення суперечностей, метод дедукції. Також було використано теоретичні методи операцій, такі як: аналіз, зіставлення та порівняння, проведення аналогій, узагальнення та абстрагування. На основі емпіричного методу дії було проведено узагальнення досвіду та за допомогою емпіричного методу операцій було вивчено теоретичний матеріал, обґрунтовано висновки і проведено вивчення результатів дослідження.

Доведено, що елементами наукової новизни отриманих результатів є особистий внесок автора у дослідження сучасного стану активності молоді, її впливу на соціальні, політичні, економічну, культурні та ін. фактори, та його значення для подальшого розвитку децентралізації з якомога більшим залученням молоді як способу вирішення проблем щодо ефективного післявоєнного відновлення й розвитку.

Ключові слова: молодь, Херсонщина, молодіжні ініціативи, громадянська позиція, молодіжні та громадські організації, волонтерство, післявоєнне відновлення.

Varnavska I. V., Yefremov A. O. The role of youth during the duration of the marital status and in the post-war economic and social recovery of Kherson

Relevance of the topic. The relevance of the research topic is due to the need for maximum involvement of young people in the process of post-war reconstruction in order to ensure maximum development. Understanding that young people express readiness to return to Ukraine and see their future in their native country, it is necessary to understand how this desire can be supported and help self-realization. A relevant example for this is the actually destroyed and mined Kherson region, where the Right Bank has been liberated for a year Right Bank, but the scale of destruction left behind by the occupiers is impressive. On the basis of this experience, it is possible to single out the problems faced by young people after the de-occupation of all the currently occupied territories, and actually improve the strategies for the development and involvement of the youth of the entire country, because they are an ambitious, determined and innovative part of society.

A comparison of youth development before a full-scale invasion and during active hostilities is made, and the impact they can have on the country's post-war recovery is clarified. For a better

post-war recovery with the maximum involvement of this stratum of society, recommendations were developed to expand opportunities during the decentralization reform.

Theoretical methods were used to write the work, in particular: identification of the problem, identification of contradictions, deduction method. Theoretical methods of operations were also used, such as: analysis, comparison and comparison, making analogies, generalization and abstraction. On the basis of the empirical method of action, the generalization of experience was carried out, and with the help of the empirical method of operations, the theoretical material was studied, the conclusions were substantiated, and the study of the research results was carried out.

It is proved that the elements of scientific novelty of the obtained results are the author's personal contribution to the study of the current state of youth activity, its influence on social, political, economic, cultural, etc. factors, and its importance for the further development of decentralization with the greatest possible involvement of youth as a way of solving problems related to effective post-war reconstruction and development.

Key words: *youth, Kherson region, youth initiatives, civic position, youth and public organizations, volunteering, post-war reconstruction.*

Постановка проблеми. Розуміючи, що молодь виражає готовність до повернення в Україну та вбачає своє майбутнє саме в рідній країні, необхідно зрозуміти яким чином можна підтримати це бажання та допомогти самореалізуватися. Доречним прикладом для цього є фактично зруйнована і замінована Херсонська область, де вже рік звільнене Правобережжя, але масштаби руйнувань, які залишили після себе окупанти – вражаючі. На основі цього досвіду можна виокремити проблеми, з якими стикається молодь, з якими зіткнеться після деокупації всіх нині окупованих територій та власне вдосконалити стратегії розвитку та залучення молоді всієї країни, адже вони – амбітна, рішуча та інноваційна ланка суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різні аспекти розвитку молодіжних організацій та молодіжної політики, проблеми і перспективи у нашій країні до повномасштабного вторгнення і під час активних бойових дій висвітлені в працях різних науковців, зокрема: Карнаушенко А. С., Гісем О. О., Мартинюк О. О., Черкашина Т. О., Варнавська І. В., Янковський О. і Бадюк О. та інші.

Метою статті є порівняння розвитку молоді до повномасштабного вторгнення і під час активних бойових дій, і з'ясування впливу, що вони можуть здійснити на повоєнне відновлення країни. Задля кращого післявоєнного відновлення з максимальним залученням цього прошарку суспільства, розробити рекомендації щодо розширення можливостей під час реформи децентралізації.

Виклад основного матеріалу. В українському законодавстві присутнє таке визначення терміна «молодь»: «... це юридично дієздатні, повноправні члени суспільства, які перейшли від дитинства (життєвого періоду розвитку людини) до життя дорослого, усвідомленого, самостійного та незалежного». Крім того, «молодий» працівник – це фізична особа, громадянин України віком до 35 років, випускник професійно-технічного або закладу вищої освіти (ЗВО) [1, с. 200].

Відомо, що нині щодо економічно активного населення молоді (до 35 років) загальнонаціональна тенденція така – скорочення кількості економічно активного населення та зростання рівня безробіття. Щоб дізнатися яким є ринок праці на Херсонщині, варто звернутися до даних Державної служби статистики України. Для порівняння використаємо наявну кількість за віковим складом і структуру за період 2014-2019 рр. (табл. 1).

Тож, наочню бачимо, що загальна кількість населення, яке підпадає під визначення законодавства (до 35 років), з 2014 року по 2019 рік – зменшилася на 12,02% (37 155 осіб). Також варто виділити те, що в загальному змінилися структура населення у віковому виразі по відношенню до загальної кількості (рис. 1).

Таблиця 1

Молодь Херсонщини за віковим сегментуванням, осіб

Вік	Роки						2019 р. у % до	
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2014 р.	2018 р.
14-18 рр.	53512	50824	48789	47867	47546	47618	88,99	100,15
19-22 рр.	51616	48797	45774	43365	41281	39318	76,17	95,24
23-26 рр.	67625	64138	60838	57056	52480	49384	73,03	94,10
27-30 рр.	73367	73581	72676	70521	66907	63308	86,29	94,62
31-34 рр.	62863	64659	66959	69257	72131	72200	114,85	100,10
Всього	308983	301999	295036	288066	280345	271828	87,98	96,96

Складено авторами за [2].

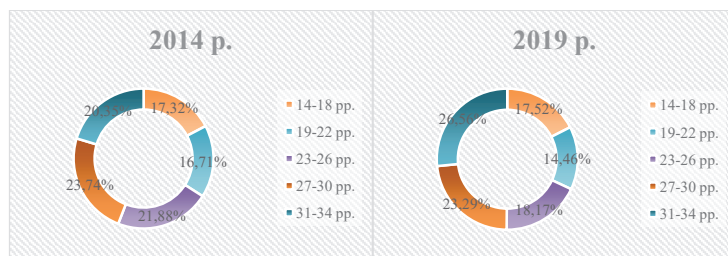

Рис. 1. Порівняння структури молоді в 2014 та в 2019 роках

З часом, окрім зниження частки молодого населення, зазнала змін і його структура в розрізі вікових груп: частка тих, кому є 31–34 рр., збільшилася на 6,21%, в той же час зазнали зменшення такі дві вікові групи, як 19–22 рр. та 23–26 рр., рівень змін становив 2,25% і 3,71% відповідно, а такі вікові групи, як-от 14–18 рр. і 27–30 рр. фактично змін в структурі не зазнали.

Також варто розуміти, що порівняно з загальною кількістю населення Херсонської області (станом на 2019 рік – 1 027 913 [3]), молодь становить 26,44%, порівняно з 28,93% у 2014 році. Тому, на жаль, окрім скорочення молодого населення на Херсонщині, існує ще одна загальна тенденція – старіння, внаслідок структурного скорочення.

Окрім цього, важливою складовою розвитку регіону є можливість отримати освіту. За даними Головного управління статистики у Херсонській області (далі – ГУС у Херсонській області), на Херсонщині станом на 2019–2020 навчальний рік діяло 12 коледжів, технікумів та училищ і 9 університетів, академій та інститутів. Навчалася в них 5,4 тис. осіб і 19,4 тис. осіб відповідно. Окрім цього, в 2019 році було випущено 1,7 тис. осіб і 6,3 тис. осіб з відповідних закладів отримання вищої освіти [4].

Якщо брати до уваги, що здобувачі освіти – це категорія молоді 19-22 рр., то можна стверджувати, що пов'язати своє майбутнє з певною професією вирішило 83,42% населення цієї групи. Варто зауважити, що херсонці не завжди обирають заклади вищої освіти, які знаходяться на Херсонщині, адже їхній рейтинг не такий престижний і конкурентний, порівняно з іншими закладами, в інших областях. Для прикладу, в 2021 році за щорічним академічним рейтингом українських університетів, рейтинг херсонських ЗВО становив: 62 місце – ХДУ з індексом 41.99,

128 місце – ХДАЕУ з індексом 66.99, 130 місце – ХНТУ з індексом 67.48, 154 місце – ХДМА з індексом 79.63. Тому стає очевидним, що не всі зареєстровані в Херсонській області особи з вікової групи 19-22 рр. будуть навчатися саме тут, тоді показник 83,42% очевидно буде більшим й вочевидь становитиме 90-95%, а то й більше.

Щодо розвитку культури населення на Херсонщині, то варто звернути увагу, що цьому аспекту приділяється мало уваги. Переважна більшість найвідоміших закладів знаходиться в обласному центрі – м. Херсон. Однак, окрім обласного центра, варто дізнатися в загальному, який стан закладів культури та мистецтва був до війни. Так, згідно з даними ГУС у Херсонській області, театрів налічувалося 2 од. з 202,2 тис. глядачів, концертних організацій, професійних, творчих колективів – 1 од. з 30,1 тис. слухачів, музеїв – 9 од. з 109,9 тис. відвідувань, бібліотек – 963 од. з бібліотечним фондом у 15012,0 тис. примірників і клубних закладів – 447 од. з 112,7 тис. місцями в них [5].

Отже, молодь Херсонщини та інші представники населення мають можливість до духовного та інтелектуального збагачення. Однак, як видно за статистичними даними, то серед населення не мають популярності заклади культури та мистецтва. Це може мати кілька причин:

- Недостатня кількість закладів культури та мистецтва. В області налічується 49 територіальних громад (9 міських, 17 селищних та 23 сільських), в яких міститься 656 населених пунктів. Чисельність станом на 01.01.2022 року становила 1001,6 тис. осіб, серед яких міське – 615,1 тис., сільське – 386,5 тис. [6].

- Недостатня комунікація між владою і населенням у необхідності збагачення культурним і духовним розвитком.

- Низьке поширення інформації про наявність таких закладів, адже, по-перше, не всі мають доступ до мережі Інтернет, щоб переглянути в Google, а, по-друге, недостатнє поширення інформації в інтернеті, особливо коли переважна більшість населення перейшли туди.

- Низькі фінансові можливості, пов'язані з низьким рівнем доходів населення. Середня заробітна плата у 2019 році по області становила – 8 187 гривень. Нижче тільки в Чернівецькій – 8 066 грн [7].

Наступний досліджуваний аспект – це соціальна активність. «Соціальна активність – одна із форм взаємодії людини із суспільством, спосіб долучення до вирішення суспільно важливих питань. Вона може набувати різних форм, таких як участь у місцевому самоуправлінні або волонтерській діяльності, і відбуватися у співпраці з державною владою або автономно» [8, с. 85].

Більше можливостей самореалізовуватися, таким чином, молодь отримала завдяки проведеній реформі децентралізації. Власне «децентралізація – передача повноважень та фінансів від державної влади якнайближче до людей – органам місцевого самоврядування». Оскільки Україна намагається стати більш демократичною, то цей етап є надзвичайно важливим, адже передбачає, що люди зможуть впливати на якість надання медичних, освітніх послуг, впливати на якість екології, доріг та освітлення вулиць. І стає можливим лише тоді, коли, по-перше, органи місцевого самоврядування матимуть більше повноважень, а, по-друге, якщо ці органи матимуть такі повноваження, то відповідно населення зможе прямо впливати на рішення, адже обирають вони своїх представників, а в разі незгоди – мають можливість довести свою думку на громадських зборах або мітингах [9].

До того ж, варто також додати, що органи самоуправління брали активну участь в залученні молоді до різних процесів, задля підвищення обізнаності та створення

особистої громадянської позиції. Так, можна згадати проведення заходу «День дублера» у міській раді у м. Гола Пристань або ж «Обери свій шлях до успіху», що відбувся у Чаплинській ОТГ, або ж «Молодіжний банк ініціатив», який відбувся у Музиківській ОТГ [10].

Отже, на таких простих прикладах бачимо, що молодь Херсонщини різноманітними способами та за сприянням місцевої влади долучається до різних процесів і діяльності громади, підвищуючи власну обізнаність та формуючи особисту громадянську позицію.

Також варто відзначити активність молоді. «За даними Головного управління статистики в Херсонській області, кількість молодіжних організацій з кожним роком зростає, починаючи з 1997 року яскраво помітна тенденція – щороку лави молодіжного руху Херсонщини в середньому поповнюють 10-13 нових молодіжних об'єднань. На 01 березня 2014 року, за даними того ж Головного управління статистики в Херсонській області, на Херсонщині діє 186 молодіжних організацій. І, на жаль, «кількість не замінює якості», оскільки лише декілька десятків молодіжних організацій є дійсно дієвими, творчими, самостійними, що активно посідають своє окреме місце серед всього спектру молодіжних організацій, мають певний вплив у суспільстві й довіру молоді» [11, с. 11-12].

Однак варто також звернути увагу на те, що станом на 15.08.2019 р. в Херсонській області кількість молодіжних громадських організацій скоротилася до 79, при чому 47 знаходяться в обласному центрі – м. Херсон [12]. Тому, розуміємо, що є значне зниження молодіжної діяльності і пов'язано воно з різними проблемами, з якими стикаються ці організації (табл. 2).

Таблиця 2

Внутрішні і зовнішні проблеми діяльності молодіжних організацій

Внутрішні	Зовнішні
Недостатнє фінансування.	Недосконале законодавче та податкове забезпечення.
Незначна кількість кваліфікованого персоналу.	Низька зацікавленість діяльністю організації в цілому з боку органів влади, бізнесу та ЗМІ.
Майже відсутня співпраця з органами влади.	Низька соціальна активність молоді та відсутність у неї соціальної позиції.
Недостатня забезпеченість обладнанням.	
Недостатня співпраця зі ЗМІ.	
Недостатня співпраця з бізнесом.	
Хаотична діяльність	
Невміле керівництво організацією.	

Складено авторами за [13].

Якщо з внутрішніми проблемами молодіжним організаціям необхідно шляхом вдосконалення та набуття навичок та знань, розібратися самостійно, то на зовнішні варто зосередити більш детальну увагу.

Існує деяка повільність законодавчих органів та недосконалість законів України, які регулюють діяльність молодіжних структур. Часто керівники організацій вважають, що роботи у законодавців надзвичайно багато, оскільки більшість нормативних актів потребують певного доопрацювання та оновлення,

зокрема деякі з них застаріли та потребують доопрацювання під потреби молодіжних організацій. Важливим проблемним аспектом діяльності таких громадських об'єднань – низька фінансова підтримка з боку держави.

Окрім цього, варто розуміти, що ще однією з не менш важливих проблем є те, що молодь переважно не сприймала молодіжні організації як представників своїх інтересів і не вірила у їх здатність надати реальну допомогу. Крім того, сучасна молодь не готова приділяти свій вільний час вирішенню соціальних проблем. Це може бути пов'язано з відсутністю чіткої соціальної орієнтації, сучасними життєвими пріоритетами молоді та появою нових форм спілкування, які приходять на заміну живому спілкуванню.

Також варто зазначити, що органи влади всіх рівнів переважно байдуже ставляться до вирішення проблем молодіжних організацій. Зокрема, головною роллю держави в реалізації молодіжної політики вважається створення законодавчої бази та розробка проєктів і пропозицій, спрямованих на підтримку молодіжних організацій на місцях. Проте серйозною проблемою залишається відсутність дієвих механізмів розробки таких проєктів та недостатній контроль за дотриманням законодавства. На заклики лідерів молодіжних організацій, керівники районних, міських та обласних органів влади одноставно відповідають про відсутність фінансування та можливостей.

24 лютого 2022 року життя всієї країни змінилося назавжди, адже почалося агресивне вторгнення росії на територію України, яке супроводжувалося масштабними руйнуваннями та численними злочинами проти українського народу.

Херсонська область одна з перших, що опинилася в окупації. Однак, молодь та суспільство не бажали коритися, тому в березні по всій Херсонській області пройшли протести, щоб боротися з окупацією, показати свій спротив та небажання бути частиною країни-агресора. Так, сміливо можна стверджувати, що молодь та загалом суспільство мають патріотичну громадянську позицію, самоорганізованість, адже ці протести ніким не керувалися, а були фактично стихійними, що ще раз доводить свідому позицію громадян.

Також варто не забувати про активну участь молоді у волонтерському русі. Справі, яку самі називають і порятунком, і покликанням. Доречним прикладом є молоді українці, які в прифронтових містах, незважаючи на небезпеку, докорінно змінили своє життя, присвятивши весь вільний час та всі свої сили волонтерству. Тому, як бачимо, молодь активно долучається до волонтерства, так як розуміють важливість цього в становленні перемоги України над ворогом. Щодо Херсонщини, то до допомоги місцевим долучаються не тільки мешканці регіону, а й зі всієї країни. Так як область знаходиться під постійними обстрілами з боку РФ, молодь надає поміч працею та будівельними матеріалами, їжею, ліками, евакуацією, пошуком тимчасового житла та багато іншого.

За тривалий час окупації, населення Херсонщини значно скоротилося. Для прикладу, «на початку повномасштабного вторгнення чисельність населення Херсона складала близько 330 тис. людей, зараз приблизно 50-60 тис. осіб. Це якраз маломобільні групи громадян або соціально незахищені категорії населення, які не можуть собі дозволити виїхати або якісь інші умови не дозволяють це зробити» [14]. В той же час, в усій Херсонській області нині перебуває не більше 300–350 тис. людей (до війни було 1 млн 80 тис. осіб) [15]. Тобто, переважна більшість з них – молодь. Досліджуючи питання: «Чи захоче молодь Херсонщини повертатися?», варто спочатку зрозуміти «А чи буде куди повертатися?».

Згідно з інформацією від Херсонської ОДА (ОВА) станом на 06 листопада 2023 року, сапери обстежили 129 319,1 га територій, з яких 108 392 га – землі сільськогосподарського призначення [16]. Для розуміння, 500 тисяч га з 683 правобережної території Херсонської області вважаються забрудненими вибухонебезпечними предметами. Тобто, заміновано 80% від деокупованої території [17]. Також варто звернути увагу, що нині Херсонщина щодня потерпає від значних обстрілів, які тільки посилюються. Тобто, фактично знищуються населені пункти, підприємства, інфраструктура – люди втрачають своє житло, роботу та можливість мати майбутнє в цьому місті. Тому, чи хоче молодь повертатися? На диво – так. Як показують свіжі опитування, проведені Міжнародним республіканським інститутом (IRI), «89% молоді віком 16-35 рр., що проживає в Україні, вірять у світле майбутнє України, порівняно з 81% серед молоді, яка переїхала до Польщі. Також, дослідження показало, що ті, хто проживають в Україні та в Польщі, майже однаково вірять в перемогу України у війні – відповідно 98% та 97% і також висловили бажання взяти активну участь у процесах відбудови» [18].

Уряд України розуміє важливість питання повернення населення, тому сприяє цьому. Так, після деокупації Херсонської області було розпочато відбудову в рамках Ініціативи Володимира Зеленського «Пліч-о-пліч». Цей проєкт спрямований об'єднати людей, громади та органи місцевого самоврядування з метою відновлення населених пунктів, які постраждали від російської агресії. В рамках пілотної програми в Херсонській області вже відновлено більше 200 приватних будинків, в той же час, планують відбудувати понад 3,5 тис. об'єктів в 26 громадах регіону, які знаходяться нині в більш безпечних ділянках області [19].

Окрім цього, варто згадати про наявність різних урядових грантових програм для розвитку бізнесу, адже молодь – це та ланка суспільства, яка є найбільш ризикованою, бажає змін, трансформується та вдосконалюється, активно намагається стати самозабезпеченими.

Не зважаючи на одне лише бажання молоді жити в Україні, Уряд намагається зробити все можливе, щоб заохотити молодь не тільки повертатися в країну, а й на визволенні і фактично зруйновані росією території, надає можливість за допомогою грантових програм, реалізувати свої бізнес-амбіції.

Виходячи з того, що Правобережжя Херсонщини заміноване на 80%, інфраструктура та бізнес-структури були розграбовані та зруйновані, а зараз продовжуються тривалі масштабні обстріли регіону, варто розуміти, що можливо таким буде і Лівобережжя Херсонщини, так як росія – це країна-терорист, яка воює проти всієї української нації. Тому, щоб досягти ефективного та швидкого відновлення всієї області, варто якомога більше долучати молодь до цього процесу, адже вони – найперші, хто хочуть відбудови своєї домівки та Батьківщини. Вони – найперші, хто прийдуть на допомогу жителям майбутнього деокупованого Лівобережжя Херсонщини: надаватимуть рекомендації та розповідатимуть правила поведіння в умовах мінної небезпеки, фізично допомагатимуть у відновленні інфраструктури, будинків та всіх пошкоджених об'єктів, забезпечать юридичною та психологічною допомогою населення, забезпечать людей їжею, ліками та засобами гігієни і врешті, нададуть можливість отримати роботу задля забезпечення гідного існування й покриття власних потреб.

На основі досвіду, який необхідно пережити Херсонщині, можемо зрозуміти, що існують проблеми, які необхідно вирішувати. І варто зазначити, що Уряду в першу чергу треба орієнтуватися на деокуповані регіони, адже рекомендації, надані їм можуть бути ефективними для всієї країни. Тому, на рівні Уряду України необхідно здійснити низку заходів:

– Необхідно забезпечити молодь до якісної та інноваційної освіти. Починаючи зі школи, діти мають отримувати знання та навички з фінансової грамотності, медіаграмотності, як поводитися в дорослому житті, мають розуміти що таке громадянська позиція та як її проявляти. Вступаючи в заклад вищої освіти, здобувач має розуміти, як на практиці використовувати отримані знання в школі, а не просто мати теоретичну базу. Університетська освіта має одночасно стати дорожчою, щоб студенти цінували та розуміли важливість її здобуття, однак і має одночасно отримати більше бюджетних місць за критеріями, наприклад складання предметів ЗНО не нижче 186 балів.

– Необхідно підтримувати молодіжні ініціативи, зокрема необхідним створенням та покращенням законодавчої бази. Це може допомогти, по-перше, сприяти розвитку волонтерства, проведенню різних культурних та спортивних заходів. А, по-друге, таким чином можна долучати молодь до прямого відновлення регіону шляхом отримання від них пропозицій, ідей та бачення.

– Необхідно підтримувати молодіжне підприємництво. Особливо, коли бачимо, що деокуповані регіони фактично зруйновані ворогом, то стимулювати повернення молоді може підтримка їхніх підприємницьких здібностей. Тому необхідно розширювати грантові програми, проводити вебінари щодо правильного складання бізнес-плану та взагалі щодо ведення підприємницької діяльності. Таке залучення сприятиме розвитку інноваційного бізнесу, створюватиме нові робочі місця та надасть розвиток регіонам.

– Необхідно залучати молодь до публічних обговорень щодо майбутнього громади, регіону, країни. Як раніше зазначалося, цьому сприяє децентралізація. Однак не завжди владні структури дослухаються до молоді. Тому, варто розширювати формату залучення громадськості, в тому числі молоді.

Необхідно напрацювати загальний підхід та стратегію співпраці з молоддю, орієнтуючись на те, що молодь має значні амбіції, які потрібно «підкріпити», орієнтуватися на створення умов для їхнього особистого і професійного розвитку. То ж, побудувавши комплексну стратегію, яка буде враховувати економічні, освітні, культурні та екологічні аспекти, можна досягти максимального залучення молоді в майбутньому, що дасть позитивний ефект на економічне відновлення та розвиток.

Висновки. Розвиток культури на Херсонщині має суперечливі аспекти. Так, комунальні заклади, такі як музеї, бібліотеки, театри та інші розвиваються в недостатній кількості та мають низку проблем, які пов'язані з необізнаністю, низькою комунікацією між владою та людьми, та низьким рівнем доходів населення. А з іншої сторони варто підкреслити тенденцію, що на Херсонщині щорічно проводять велику кількість фестивалів, які об'єднують різні ланки суспільства та мають єдину мету – виявити таланти та здібності, розвивати комунікацію між колективами різних громад та формувати дружні стосунки у регіоні та в країні.

Позитивну тенденцію перед початком повномасштабного вторгнення росії на територію України – молодь активно долучалася до громадських організацій. Однак, на жаль, ефективність цих об'єднань була низькою, зокрема через різні зовнішні та внутрішні чинники.

Одночасно з цим, не зважаючи на швидку окупацію Херсонщини ворогом, молодь зайняла активну проукраїнську позицію: на свій страх і ризик вони виходили на масштабні протести проти окупаційних військ, підтримували морально та фізично населення, щоб не спричинити зневіри та продовжували активно чинити супротив під час всієї окупації. Одночасно з цим, після повернення територій Правобережжя Херсонщини під контроль України, варто зазначити, що мають

місце певні обмеження прав і свобод, однак пов'язані вони виключно з захистом головної цінності – життя. Також, нині молодь активно долучається до підтримки населення, яке щоденно страждає від російських обстрілів і готується допомагати майбутнім звільненим територіям.

Щодо повернення нашої молоді до регіону, варто зазначити, що, на щастя, цей прошарок суспільства самостійно виявляє жагу та бажання повернутися, змінювати країну та регіон, приєднатися до повоєнного відновлення. В той же час, варто відмітити діяльність влади, яка стимулює повернення молоді, надаючи фінансові можливості у вигляді грантів на бізнес та нині відновлює зруйновані росією населені пункти.

В Україні триває реформа децентралізації вже зі значними ефективними впровадженнями, то молодь має можливість активно долучитися до різних процесів своїх громад, що допоможе в майбутньому масштабному відновленні. Молодь – це рушій розвитку, адже вони амбітні, радикальні, ризикові, ідейні. Тому, долучивши їх до відновлення, країна та регіони матимуть лише позитивний ефект: більше ідей, ефективних рішень, робочих місць та впровадження інновацій.

На щастя, на підставі дослідження майбутнього повоєнного відновлення з максимальним залученням молоді, вдалося виокремити рекомендації, які будуть корисні для різностороннього розвитку всієї країни, зокрема:

- залучати молодь до якісної та інноваційної освіти;
- підтримувати молодіжні ініціативи, зокрема необхідним створенням та покращенням законодавчої бази;
- підтримувати молодіжне підприємництво;
- залучати молодь до публічних обговорень щодо майбутнього громади, регіону, країни;
- напрацювати загальний підхід та стратегію співпраці з молоддю, орієнтуючись на те, що молодь має значні амбіції, які потрібно «підкріпити», орієнтуватися на створення умов для їхнього особистого і професійного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Карнаушенко А.С. Соціально-економічний зміст молодіжного підприємництва та його вплив на рівень зайнятості молоді. Підприємництво в аграрній сфері: глобальні виклики та ефективний менеджмент : матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (9-11 лютого 2021 р.). за заг. ред. Л.М. Бухаріної. Запоріжжя : ЗНУ, 2021. С. 200–203.
2. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_rpn_zb.htm (дата звернення: 30.10.2023).
3. Чисельність населення (за оцінкою) на 1 січня 2020 року та середня чисельність у 2019 році. Головне управління статистики у Херсонській області. URL: <http://surl.li/oravc> (дата звернення: 04.11.2023).
4. Заклади вищої освіти (1995/96-2019/20 рр.). Головне управління статистики у Херсонській області. URL: <http://surl.li/oravd> (дата звернення: 04.11.2023).
5. Заклади культури та мистецтва (1995–2017 рр.). Головне управління статистики в Херсонській області. URL: <http://surl.li/orvxs> (дата звернення: 04.11.2023).
6. Загальні відомості. Головне управління статистики в Херсонській області. URL: <http://surl.li/mvjvf> (дата звернення: 04.11.2023).
7. Комарова Ольга, Петрук Наталія. Найбагатші та найбідніші регіони України: рейтинг за розмірами доходів. Радіо Свобода. URL: <http://surl.li/hzrz> (дата звернення: 04.11.2023).

8. Гісем О. О., Мартинюк О. О. Громадянська освіта 10 клас: навчальний підручник. Київ, 2018. С. 192.
9. Загальна інформація. Децентралізація. URL: <https://decentralization.gov.ua/about> (дата звернення: 06.11.2023).
10. Короткі історії про те, як децентралізація впливає на життя молоді у громадах. Молодь і громада: зміни заради майбутнього. URL: <http://surl.li/orvzl> (дата звернення: 06.11.2023).
11. Черкашина Т. О. Етапи розвитку молодіжних організацій у Херсонській області в Україні: від зародження до сучасності // *Evropský politický a právní diskurs*. – česká republika : Svazek 2.- 3.Vydání, 2015. – S. 203–208. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/5345> (дата звернення: 06.11.2023).
12. Перелік громадських об'єднань та благодійних фондів Херсонської області. Громадська організація «Розвиток». URL: https://hgi.org.ua/?ch=grom_org (дата звернення: 06.11.2023).
13. Черкашина Т. О. Деякі проблеми молодіжних організацій Херсонщини: експертна оцінка. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Соціологічні науки. 2015. Вип. 1. С. 30–33. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/5304> (дата звернення: 06.11.2023).
14. За час масштабної війни населення Херсона скоротилося на понад 80%, – комендантура. Еспресо. URL: <http://surl.li/orvzf> (дата звернення: 07.11.2023).
15. Янковський Олександр, Бадюк Олена. «Багато загинуло та виїхало». Що буде з населенням півдня України після війни. Радіо Свобода. URL: <http://surl.li/orvuv> (дата звернення: 07.11.2023).
16. Працюємо, аби повернути нормальне життя на звільнену Херсонщину. Детальніше про те, що зроблено 6 листопада. Херсонська ОДА (ОВА). URL: <https://t.me/khersonskaODA/12312> (дата звернення: 07.11.2023).
17. Янковський Олександр, Бадюк Олена. Вибухи на полях та погрози ФСБ. Що буде з врожаєм на півдні України? Радіо Свобода. URL: <http://surl.li/orvyk> (дата звернення: 07.11.2023).
18. Українська молодь не хоче покидати Батьківщину та готова брати участь у відбудові: свіже опитування. Visit Ukraine Today. URL: <http://surl.li/orvjc> (дата звернення: 07.11.2023).
19. Пліч-о-пліч: як регіони разом відбудовують Херсонщину. Децентралізація. URL: <http://surl.li/myoat> (дата звернення: 08.11.2023).

REFERENCES:

1. Karnaushenko A.S. (2021) *Sotsialno-ekonomichniy zmist molodizhnoho pidpriemnytstva ta yoho vplyv na riven zainiatosti molodi* [Socio-economic content of youth entrepreneurship and its impact on youth employment]. *Pidpriemnytstvo v ahrarnii sferi: hlobalni vyklyky ta efektyvnyi menedzhment : materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii. za zah. red. L.M. Bukharinai. Zaporizhzhia : ZNU. pp. 200-203*
2. Ofitsiyniy sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. (2022) URL: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/Arhiv_u/13/Arch_rpn_zb.htm
3. Holovne upravlinnia statystyky u Khersonskii oblasti. (2020) *Chyselnist naselennia (za otsinkoiu) na 1 sichnia 2020 roku ta serednia chyselnist u 2019 rotsi* [Population (estimated) as of January 1, 2020 and average population in 2019]. URL: <http://surl.li/oravc>
4. Holovne upravlinnia statystyky u Khersonskii oblasti. (2020) *Zaklady vyshchoi osvity (1995/96-2019/20 rr.)* [Higher education institutions (1995/96-2019/20)]. URL: <http://surl.li/oravd>
5. Holovne upravlinnia statystyky v Khersonskii oblasti. (2017) *Zaklady kultury ta mystetstva (1995-2017 rr.)* [Cultural and artistic institutions (1995-2017)]. URL: <http://surl.li/orvxs>

6. Holovne upravlinnia statystryky v Khersonskii oblasti. (2022) Zahalni vidomosti [General information.]. URL: <http://surl.li/mvjvfv>
 7. Komarova Olha, Petruk Nataliia. (2020) Naibahatshi ta naibidnishi rehiony Ukrainy: reitynh za rozmiramy dokhodiv [The richest and poorest regions of Ukraine: ranking by income.]. Radio Svoboda. URL: <http://surl.li/hzrrz>
 8. Hisem O. O., Martyniuk O. O. (2018) Hromadianska osvita 10 klas: navchalnyi pidruchnyk [Civic education in grade 10: a textbook.], Kyiv. pp. 192
 9. Detsentralizatsiia. (2021) Zahalna informatsiia [General information]. URL: <https://decentralization.gov.ua/about>
 10. Molodj i ghromada: zminy zarady majbutnjogho. Korotki istorii pro te, yak detsentralizatsiia vplyvaie na zhyttia molodi u hromadakh [Short stories about how decentralization affects the lives of young people in communities.]. URL: <http://surl.li/orvzl>
 11. Cherkashyna T. O. (2015) Etapy rozvytku molodizhnykh orhanizatsii u Khersonskii oblasti v Ukraini: vid zarozhennia do suchasnosti [Some problems of youth organizations in Kherson region: expert assessment] // Evropský politický a právní diskurs. – česká republika : Svazek 2. 3. Vydání. pp. 203-208. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/5345>
 12. Hromadska orhanizatsiia «Rozvytok». (2019) Perelik hromadskykh obiednan ta blahodiinykh fondiv Khersonskoi oblasti [The list of public associations and charitable foundations of Kherson region.]. URL: https://hgi.org.ua/?ch=grom_org
 13. Cherkashyna T. O. (2015) Deiaki problemy molodizhnykh orhanizatsii Khersonshchyny: ekspertna otsinka [Some problems of youth organizations in Kherson region: expert assessment]. Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnogo universytetu. Seriia: Sotsiologichni nauky. – Vyp. 1. – pp. 30-33. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/handle/123456789/5304>
 14. Espresso. (2023) Za chas masshtabnoi viiny naseleння Khersona skorotylosia na ponad 80%, – komandatura [Kherson population decreased by more than 80% during large-scale war – commandant's office]. URL: <http://surl.li/orvzf>
 15. Yankovskyi Oleksandr, Badiuk Olena. (2023) «Bahato zahynulo ta vykhalo». Shcho bude z naseleнням pivdnia Ukrainy pislia viiny ["Many died and left". What will happen to the population of southern Ukraine after the war?]. Radio Svoboda. URL: <http://surl.li/orvvy>
 16. Khersonska ODA (OVA). (2023) Pratsiuemo, aby povernuty normalne zhyttia na zvilnenu Khersonshchynu. Detalnishe pro te, shcho зроблено 6 lystopada [We are working to return normal life to the liberated Kherson region. Read more about what we did on November 6]. URL: <https://t.me/khersonskaODA/12312>
 17. Yankovskyi Oleksandr, Badiuk Olena. (2023) Vybukhy na poliakh ta pohrozy FSB. Shcho bude z vrozhaiamy na pivdni Ukrainy? ["Explosions in the fields and threats from the FSB". What will happen to the harvest in southern Ukraine?]. Radio Svoboda. URL: <http://surl.li/orvyk>
 18. Visit Ukraine Today. (2023) Ukrainaska molod ne khoche pokydaty Batkivshchynu ta hotova braty uchast u vidbudovi: svizhe opytuvannia [Ukrainian youth do not want to leave their homeland and are ready to participate in reconstruction: new poll]. URL: <http://surl.li/orvjc>
 19. Detsentralizatsiia. (2023) Plich-o-plich: yak rehiony razom vidbudovuiut Khersonshchynu [Side by side: how regions are rebuilding Kherson region together]. URL: <http://surl.li/myoat>
-